

OD RADNE ZBIRKE DO SPECIJALNE KNJIŽNICE: POVIJEST I ZNAČENJE KNJIŽNICE DRŽAVNOG ARHIVA U SISKU

Stručni rad

Izvadak

Specijalne knjižnice čine važan segment znanstvenih, obrazovnih, kulturnih i stručnih ustanova pružajući informacijsko-dokumentacijsku podršku prvenstveno zaposlenicima, ali i vanjskim korisnicima, osobito istraživačima. Njihova funkcija nadilazi posudbu građe te uključuje očuvanje, obradu i interpretaciju znanja specifičnoga za djelatnost matične ustanove.

Knjižnica Državnog arhiva u Sisku razvila se uz paralelno preuzimanje arhivskoga i knjižničnoga gradiva, pri čemu se knjižnična građa koristi kao kontekstualni izvor za razumijevanje arhivskih fondova. Članak donosi pregled povijesnoga razvoja, strukture fonda i uloge ove specijalne knjižnice u očuvanju lokalnoga intelektualnog, industrijskog i obrazovnog nasljeđa.

Gljučne riječi: specijalna knjižnica, Knjižnica Državnog arhiva u Sisku, povijesni pregled, razvoj fonda, očuvanje građe

Uvod

„Knjižnice omogućuju pristup informacijama, idejama i umjetničkim djelima. One otvaraju put k znanju, misli i kulturi.“
(Knjižnice i intelektualna sloboda, 1999.)

Specijalne knjižnice predstavljaju sastavni dio znanstvenoga, stručnoga i kulturnoga okruženja matičnih ustanova te pružaju informacijsko-dokumentacijsku podršku istraživanju, obrazovanju i svakodnevnom radu korisnika.

Specijalna knjižnica samostalna je knjižnica ili knjižnica u sastavu ustanove koja obrađuje, prikuplja i daje na korištenje građu iz jednoga ili više specijaliziranih područja znanosti, struke ili umjetnosti. Njihova funkcija nije samo informativna već i

dokumentacijska, edukacijska i savjetodavna, osobito u kontekstu poticanja istraživanja i upravljanja znanjem.

Specijalne knjižnice usmjerene su prema jasno definiranoj skupini korisnika, najčešće djelatnicima matične ustanove, no u širem smislu dostupne su i javnosti, osobito znanstvenicima i istraživačima koji traže dopunske izvore u kontekstu arhivskih fondova (Standard za specijalne knjižnice, 2021.).

Nastanak i razvoj Knjižnice Državnog arhiva u Sisku

Knjižnica Državnog arhiva u Sisku nastaje istovremeno s organiziranim preuzimanjem arhivskoga gradiva u drugoj polovici 20. stoljeća. Prva evidencija građe u inventarnim knjigama zabilježena je 26. svibnja 1970. godine. Građa je pristizala kao sastavni dio arhivskih fondova i zbirki, a obuhvaćala je stručne knjige, priručnike, zakonske propise, zbornike, časopise i drugu građu koja se koristila u svakodnevnom radu stvaratelja.

Posebnu vrijednost imaju zbirke preuzete od društveno-političkih organizacija čija građa odražava ideološke, gospodarske i kulturne obrasce određenoga povijesnog razdoblja. Prisutna je literatura iz područja politike, međunarodnih odnosa, samoupravljanja, sindikalizma, filozofije, povijesti Jugoslavije i kulturnih politika, kao i opća referentna literatura.

Knjižnična građa preuzeta od gospodarskih subjekata, koja se danas čuva u Knjižnici Državnog arhiva u Sisku, svjedoči o bogatom industrijskom, stručnom i kulturnom nasljeđu regije. Ova građa odražava intelektualne potrebe radnih kolektiva, razinu stručnoga znanja i obrazovanja u razdoblju samoupravnoga socijalizma, ali i specifične interese pojedinih poduzeća – poput Željezare Sisak, Segestice, Rafinerije nafte INA ili Radonje/Herbosa. Knjige, stručni časopisi, normativi i priručnici koji su nekoć bili u aktivnoj uporabi zaposlenika sada pružaju uvid u razvoj tehnologije, proizvodnje, upravljanja i radničkoga obrazovanja. Istovremeno, očuvanje te građe danas ima presudnu ulogu u kontekstualizaciji arhivskoga gradiva istih subjekata te predstavlja vrijedan izvor za istraživanja iz područja industrijske povijesti, ekonomije, znanosti o radu i lokalne memorije.

Posebno vrijedan dio fonda potječe iz Sabirnoga centra Petrinja gdje je tijekom interventnih preuzimanja zbrinuta građa s Učiteljskoga fakulteta u Petrinji. Riječ je o značajnoj kolekciji udžbenika i priručnika iz 19. i 20. stoljeća čime je formirana zasebna zbirka. Nakon potresa 2020. godine kompletna građa preseljena je u Knjižnicu u Sisku.

Knjižnica Državnoga arhiva u Sisku upisana je u Upisnik knjižnica u Republici Hrvatskoj 17. listopada 2024. godine nakon što su ispunjeni svi uvjeti (prostorni i kadrovski). Iste godine donesen je i Pravilnik o radu Knjižnice Državnoga arhiva u Sisku, a 2023. godine (kao jedan od uvjeta za upis u Upisnik) osnovan je Knjižnični odbor kao stručno-savjetodavno tijelo koje razmatra sva pitanja važna za djelovanje Knjižnice.¹

---

1 Pravilnik o radu Knjižnice Državnog arhiva u Sisku, Odluka o osnivanju Knjižničnog odbora te Upisni list K-1737 dostupni su u Pismohrani Državnog arhiva u Sisku.

Prostor i smještaj fonda

U početku je knjižnična građa bila smještena u tzv. Maloj čitaonici, prostoru koji su zajednički koristili djelatnici i korisnici. Knjige su bile pohranjene na jednoj zidnoj polici. S povećanjem fonda javila se potreba za većim i funkcionalnijim prostorom.

Nakon obnove Arhiva 2007. godine knjižnica je preseljena u zasebnu prostoriju od 40 m², smještenu uz čitaonicu, s kapacitetom od 7 pokretnih regala i radnim prostorom za knjižničara. Na šest pokretnih regala smještene su monografije prema Univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji (UDK), a na sedmom se nalaze časopisi posloženi abecednim redom. Uz samu knjižnicu nalazi se čitaonica/galerijski prostor (101 m²) predviđen za promociju Arhiva i knjižnične djelatnosti.

Djelatnici

Od prvog zapisa u inventarnim knjigama 1970. godine knjižničnu zbirku vodili su arhivisti ili administrativno osoblje. Prvotno je za taj posao bila zadužena administrativna djelatnica iz računovodstva. Vodila se evidencija knjižnične građe kako bi se moglo pratiti stanje sitnoga inventara. Knjižnični fond povećavao se, pa je tadašnji ravnatelj Bartol Biličić zadatak upisa knjižnične građe povjerio višoj arhivistici Nadi Sarkotić koja je evidenciju vodila od 1987. (inventarni broj 1279) pa do 2022. godine. U tom razdoblju evidentirano je 7700 monografskih publikacija. Načelni zadatak bio je popisivanje građe u inventarnu knjigu te klasifikacija i slaganje na policama prema UDK-u. Serijske publikacije popisane su u zasebnu knjigu inventara (1036 upisanih sveščića). Dio serijskih publikacija uvezanih po godištima i koji se češće koriste nalazi se u pismohrani, a dio neuvezanih serijskih publikacija te onih vrjednijih koji se rjeđe koriste nalaze se u spremištu. Taj dio serijskih publikacija vodi se kao Zbirka tiskovina (HR-DASK-282).

Biserka Krković periodično je vodila knjižničnu zbirku dok je radila na zamjenama. U tim periodima obrađivala je knjige u nelicenciranom integriranom knjižničnom i informacijskom sustavu Crolist kako bi fond mogao biti pretraživ te sastavila predmetni i abecedni katalog. Nažalost, Crolist nikada nije zaživio, pa se knjižnični fond koristio periodično uz upis evidencije o posudbi u bilježnicu.

Politika nabave građe i razvoj zbirke

Knjižnična zbirka primarno se razvijala putem preuzimanja zajedno s arhivskim gradivom, ali i kroz darove, kupnju, otkup i razmjenu. Razmjena i dar čine najveći dio nabave knjižnične građe.

Kriteriji nabave knjižnične građe:

- knjige potrebne za rad djelatnika Arhiva
- knjige, časopisi, novine koji pokrivaju područje nadležnosti Državnog arhiva u Sisku
- autori i nakladnici koji objavljuju građu vezanu za područje nadležnosti ili djeluju na tom području
- referentna građa i priručnici

- katalozi, zbornici raznih kongresa i savjetovanja vezani uz arhivističku djelatnost, povijest, knjižničarstvo
- stari udžbenici i priručnici sa svrhom popunjavanja zbirke
- građa koja bi zbog povijesne specifičnosti bila od interesa korisnicima knjižnice ili istraživačima
- jedinstvenost/rijetkost.

Značajan segment fonda čini knjižnična građa preuzeta iz nekadašnjih poduzeća s vlastitim stručnim knjižnicama: Željezara Sisak, INA Rafinerija nafte Sisak, Segestica i Radonja/Herbos. Te su knjižnice sadržavale stručnu literaturu iz metalurgije, kemije, ekonomije i industrijske tehnologije, a danas svjedoče o organizaciji i razini edukacije radnika u doba socijalističkoga samoupravljanja. Očuvani fondovi tih knjižnica predstavljaju vrijedan izvor za istraživanje industrijskoga razvoja, obrazovne politike i lokalne povijesti.

Posebnu vrijednost unutar fonda Knjižnice ima Zbirka udžbenika i priručnika preuzetih s područnog odsjeka Učiteljskoga fakulteta u Petrinji. Riječ je o građi koja svjedoči o višedesetljetnom obrazovnom radu u Petrinji kao i o razvoju učiteljske struke. Zbirka obuhvaća naslove iz pedagogije, didaktike, metodike nastave, psihologije, glazbene i likovne kulture kao i brojne školske udžbenike i pomoćne nastavne materijale.

Brojne publikacije, danas rijetke u knjižničnim katalozima, svjedoče o stručnim i nastavnim praksama 19., 20. i početka 21. stoljeća.

Zbirka je korisna za istraživače povijesti školstva, regionalne pedagogije i nastavne metodike te služi kao dragocjen izvor u analizama obrazovne politike i prakse na području Sisačko-moslavačke županije. Njezina bibliografska obrada i zaštita dio su misije Knjižnice u očuvanju lokalne obrazovne i kulturne baštine.

Promidžbene aktivnosti

U svrhu promocije Arhiva i Knjižnice od samog osnutka organizirana su predstavljanja knjiga autora koji se bave povijesnim, stručnim i popularno-znanstvenim temama. Gostovanja Krešimira Mišaka i Nikole Borića privukla su velik broj posjetitelja ispunivši prostor do posljednjega mjesta. Većinu publike činili su građani koji dotad nisu posjetili Arhiv niti su koristili njegove usluge – što je ujedno bio i jedan od ključnih ciljeva takvih događanja.

Predstavljanje knjige *Operacija Una* autora Tomislava Kovačića okupilo je velik broj sudionika, od kojih su mnogi i sami bili neposredni sudionici događaja opisanih u knjizi. U ovom slučaju, publika je bila ciljana, a tema usko povezana s vrstom fonda koji se čuva i u Knjižnici.

Knjižnica također aktivno sudjeluje u obilježavanju značajnih datuma vezanih uz knjigu i čitanje postavljanjem tematskih izložbi i predstavljanjem građe iz fonda, čime se barem dio sadržaja čini vidljivijim potencijalnim korisnicima i javnosti.

Prema Članku 27., stavku 1. Opće deklaracije o ljudskim pravima „svatko ima pravo slobodno sudjelovati u kulturnom životu zajednice, uživati u umjetnosti i sudjelovati u znanstvenom razvoju i njegovim koristima“ (Odluka o objavi Opće deklaracije

o ljudskim pravima, 2009.). Sukladno tomu ulaz na sve manifestacije slobodan je i ne naplaćuje se.

Zaključak

Iako je Knjižnica formalno registrirana tek u listopadu 2024., njezini počeci sežu više od pola stoljeća unatrag što svjedoči o kontinuitetu stručne obrade i brige o građi. Današnji izazovi uključuju očuvanje raznolike i osjetljive građe, osiguravanje njezine dostupnosti istraživačima te sustavnu izgradnju prepoznatljivosti zbirke unutar kulturnoga i znanstvenoga prostora.

Knjižnica Državnoga arhiva u Sisku ima ključnu ulogu u dokumentiranju intelektualnoga i stručnoga nasljeđa regije. Knjižnična građa – bilo da je riječ o priručnicima iz industrijskih poduzeća, zakonskim propisima društveno-političkih organizacija ili udžbenicima iz obrazovnih ustanova – čuva se kao vrijedan svjedok profesionalne, društvene i kulturne stvarnosti svoga vremena. Time knjižnica ne predstavlja samo pomoćni alat arhivske djelatnosti, nego i samostalan prostor pamćenja koji omogućuje cjelovitije razumijevanje prošlosti.

Očuvanje fonda u njegovu izvornu obliku – uključujući fizičko stanje primjeraka, *ex librise*, marginalije i tragove korištenja – dio je šire odgovornosti prema kulturnoj baštini. U vremenu koje sve češće teži brzini i digitalnoj dostupnosti uloga specijalne knjižnice ostaje očuvanje autentičnosti i konteksta omogućujući budućim generacijama izravan uvid u izvore znanja i povijesti.

Literatura

Knjižnice i intelektualna sloboda. Hrvatsko bibliotekarsko društvo (Zagreb), 1999.

Pristupljeno 1. 8. 2025. <https://dzs.ffzg.unizg.hr/text/kiis.pdf>.

Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima. Narodne novine (Zagreb), 2009.

Pristupljeno 30. 7. 2025.

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/meunarodni/2009_11_12_143.html.

Odluka o osnivanju Knjižničnog odbora, 2023. Pismohrana Državnoga arhiva u Sisku.

Pravilnik o radu Knjižnice Državnog arhiva u Sisku, 2024. Pismohrana Državnoga arhiva u Sisku.

Upisni list K-1737, 2024. Pismohrana Državnoga arhiva u Sisku.

Standard za specijalne knjižnice. Narodne novine (Zagreb), 2021. Pristupljeno 7. 2. 2025.

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_09_103_1835.html

Summary

From a Working Collection to a Special Library: the History and Significance of the Library of the State Archives in Sisak

UDK: 026:930.25

Special libraries represent an important segment of scientific, educational, cultural and professional institutions, providing informational and documentary support primarily to staff members, but also to external users, particularly researchers. Their function goes beyond the mere lending of materials, encompassing the preservation, processing and interpretation of knowledge specific to the activities of the parent institution. The Library of the State Archives in Sisak developed alongside the acquisition of archival and library holdings, with library materials serving as contextual sources for understanding archival fonds. This paper presents an overview of the historical development, structure of the holdings, and the role of this special library in preserving the local intellectual, industrial and educational heritage.

Keywords: special library, Library of the State Archives in Sisak, historical overview, collection development, preservation of materials